

HET SNEEUWBALLENGEVecht

Uit: Napoléon 1er no.17. nov-dec. 2002

door: Jacques Jourquin, Directeur de la 'Revue du Souvenir de Napoléon'

pag. 6 – 9

(Vertaald door Roel Vos, maart 2023)

Pag.
6

Te Brienne heeft de jonge Napolioné de Buonaparte (zo spreekt hij zijn eigen naan uit vanwege zijn bijnaam 'La paille au nez' (het strootje op de neus, rkv) alle reden om een leerling te zijn, die slecht in zijn vel zit. Hij is net tien jaar oud als hij er arriveert, spreekt slecht Frans met een sterk accent, hij schrijft het nog slechter met spellingfouten. Hij maakt wel snel vorderingen, behalve in spelling, dat matig zal blijven. Latijn interesseert hem niet. Zijn voorkomen als landjonker in tegenstelling met de rijker geboren leerlingen doet hem lijden. De kinderen geven hem niets cadeau.

Omdat hij trots en gevoelig is, kan hij opvliegend worden en zijn Corsicaanse afkomst bevestigen. Tegen zijn kameraar Bourrienne zegt hij: 'Ik zal de Fransen al het slechte aandoen, dat ik kan!' Er is geen enkele reden om aan die uitspraak te twijfelen!

Men vindt hem een 'moeilijk type' (un commerce difficile), een eufemisme voor een jongen, 'somber en zelfs woest, bijna altijd in zichzelf opgesloten'. Als hij wordt berispt, wordt hij opstandig. De koning heeft bepaald, toen hij de militaire scholen oprichtte, bestemd voor de zonen van de adel 'jun karakter te vormen, hun trots in te slikken, want te vaak verwarren ze die met hoogte'. Zijn karakter is precies het tegenovergestelde.

Slechts in wiskunde laat hij een buitengewoon geheugen voor getallen zien, waar in hij briljant en blij is dit te leren. Maar, omdat zijn 'karakter de gedachte niet kan verdragen niet de beste van de klas te zijn' (dat heeft hij zelf gezegd), werkt hij hard om een bevredigend leerling te worden in geschiedenis een aardrijkskunde dankzij zijn buitengewoon geheugen. Maar hierdoor wordt de jonge, vreemde buitenlander niet geliefder.

Om de leerlingen te wennen aan het militaire leven zijn de klassen georganiseerd in bataljons en compagnieën. Hij wordt tot kapitein benoemd. Maar op een dag

degradeert een 'krijgsraad' hem en verplicht hem de onderscheidingsteken van zijn rang te verwijderen. 'Hij is veel te trots om te laten blijken dat hij aangedaan is', is het commentaar.

Hij heeft zelf verteld dat op een andere dag een 'kwartiermeester' hem heeft veroordeeld voor een fout, waardoor hij op zijn knieën moest dineren bij de deur van de eetzaal. Hij was toen bevangen 'door een golf van misselijkheid en een heftige zenuwaanval' en hij heeft uitgeroepen (dit staat niet in het 'Mémorial'):

'Ik zal rechtop eten, meneer en niet op de knieën. In mijn familie knielt men slechts voor God!' Pere Patrault kwam zijn 'beste wiskunde leerling' gelukkig te hulp.

Napoleon heeft zelf gesteld, dat hij 'zachtaardig, rustig en beheerst was, maar in de puberteit werd hij somber en donker. Kortaf, onafhankelijk en een beetje wild, zich bewust van zijn eigenwaarde'.

Een examiner heeft opgeschreven: 'een dominant karakter, keizerlijk, koppig'.

Alles normaal dus in het voorafgaande en we zien niet in, waarom de landelijke auteurs zich zo druk maken om zulke banaliteiten en hem liever harder hadden willen zien werken, verstandiger, gehoorzamer, met meer en betere kameraden, kwaliteiten, die niet noodzakelijkerwijs voortekenen voor de troon zijn.

7

Napoleon heeft zich herinnerd, dat de inspecteur van de militaire scholen, ridder Keralio, hem wilde toelaten tot de militaire school in Parijs, ondanks zijn tekorten en zijn jeugdige leeftijd met dit argument:

'Ik weet dat hij het kan [...]. Ik zie hier een vonk, die men goed moet weten te laten opbloeien'.

Het leren van het militarisme

Het is gewoonlijk zo, dat de kindertijd van grote mannen al tekenen van hun genialiteit heeft laten zien. De rekenmachine van Pascal, de tekeningen van

Leonardo da Vinci, de eerste gedichten van Victor Hugo, Napoleon ontsnapt hier niet aan. Zoals hij zich als een toekomstig legerleider en keizer ontwikkelt, dat ziet men aan zijn talenten voor de militaire kunde en zijn geschiktheid voor het commando. Of aan het beroemde sneeuwballengevecht, dat sterk tot de verbeelding spreekt dan abstracte beoordelingen en zeer waarschijnlijk waar is.

Bourrienne vertelt in zijn Mémoires (1829, pag. 25-26): *'In de winter van 1783-1784, die herinnert wordt door de hoeveelheid sneeuw, die zich op de wegen ophoopte, op de daken,*

op de binnenplaatsen op het gehele platteland en tenslotte tot zes, zeven voet hoogte, werd Napoleon als enige tegendraads; veel kleine tuintjes, veel van die gelukkige isolementjes, die hij zocht. In de momenten van de pauze was hij gedwongen zich over te

geven aan de streken van zijn kameraden en lang en ver met hen te wandelen in een enorme zaal. Om zich te onttrekken aan dit monotone geloop probeerde Napoleon de hele school weg te denken door soldaatje met zijn kameraden in de sneeuw te spelen, dat hem overigens zo sterk amuseerde, dat ze met schoppen verschillende doorgangen door de sneeuw maakten, forten bouwden gangen groeven, borstweringen, trappen ed. oprichtten. Toen het eerste werk af was, zei hij, verdeelden wij ons in pelotons, ik nam een deel van de aanval op mij en zoals

de bedenker van de nieuwe pret het wilde, belastte ik me met de aanvallen. De troep omarmde verheugd en enthousiast dit project: het werd uitgevoerd en deze kleine, nagespeelde oorlog, duurde vijftien dagen lang; het duurde tot dat grind en kleine stenen zich door de sneeuw menden, waarvan men kogels had gemaakt. Het eindigde er mee dat sommige leerlingen, overwonnen of overwinnaars,

ernstig verwond werden. Ik herinner me zelfs, dat ik een van de leerlingen was, die het ergst was getroffen door het militairtje spelen'.

Maar voordat hij deze anekdote vertelt, heeft Bourrienne er voor gezorgd nauwkeurig uit te leggen dat een eenvoudig spel door kindere, ndie zich binnen verveelden, al geplaatst is in een anoniem werk ten faveure van de jonge Napoleon, die zijn tuintje verdedigt (de leerlingen beschikten over een klein stukje grond om hun groenten te kweken) tegen de aanvallen van zijn kameraden, die ophielden met bewondering en respect. En hij bevestigt deze vergroting van een uniek moment. De politiek stond in het centrum in deze tijd. En men kan in de

afbeeldingen van die zien, dat Bonaparte voortdurend overwint, omdat hij tijdens zijn gehele carrière steeds bewijst, dat hij de aanvaller is.

Over het officieel de kameraad zijn van Napoleon en over enkele schimmige, vertrouwelijkheden, circuleerde deze anekdote al in populaire publicaties rond. Bv. in 1825 wijdt de schrijver Roquiplan in 'l'Histoire de l'Empereur Napoléon, raconté par une grand'-mère à ses petits enfants' een korte notitie hieraan.

8

De eerste staatsgreep

Het was Horace Vernet, die in 1822 een Bonaparte schetste, die oppermachtig de slag leidde onder het oog van een religieuze minime (= leraar). Het was ook weer Horace Vernet, die twee keer deze episode in een aflevering van de 'Histoire de l'Empereur' van Laurent d'Ardèche (1839) tekende, waarvan de tekst in 1826 verscheen. De tekening laat zien hoe de jonge Bonaparte in een Napoleontische houding met een erg keizerlijke hoed op zijn bevelen geeft voor een bombardement van sneeuw en op de achtergrond onderscheidt men een aanval op het sneeuwfort van de tegenstanders. De tekst van Bourrienne, die er bij staat, past goed bij deze twee tekeningen. Van zijn kant geeft Norvins ('Histoire de Napoléon', 1827) een vlamme karakterschets van de jongeman:

'Hij [...] leek zichzelf geplaatst te hebben onder de invloed van een uitzonderlijk moreel, die hem verhinderde vriendschap te geven [...], men gelooft dat hij probeert een vurig karakter en een gevoelige ziel te dempen net als de spitsvondigheid van zijn geest'.

Dit alles om te zeggen dat hij weinig verbindend en weinig cholerisch is. Als hij bij zijn militaire ontwikkeling aankomt, komt de anekdote uit zijn pen tot een hoogtepunt:

'Als hij zich gaat bemoeien met de oefeningen (aanvallen) van zijn metgezellen, worden de spelen, die hij voorstelt, ontleend aan de oudheid en het zijn acties, waar ze met fanatisme strijden onder zijn bevel. Begeesterd door de wetenschappelijke studie, droomt hij slechts over middelen, die de theorie van de kunst omtrent de fortificaties bevestigen. Gedurende één winter ziet men o de

binnenplaats van de school alleen maar loopgraven, forten, bastions, redouten van sneeuw. Alle leerlingen werken met felheid aan deze werken en Bonaparte leidt al dit werk. Als ze af zijn, wordt de ingenieur een generaal, geeft het bevel tot de aanval en de verdediging en regelt de bewegingen van de twee partijen door zich de ene keer aan het hoofd stellend van de aanvallers, de andere keer aan het hoofd van de verdedigers, verwerft hij de bewondering van de gehele school en van andere toeschouwers voor zijn gebruik van zijn voorraden en door zijn gedrag als bevelhebber bij de uitvoering. Op zulke prachtige momenten is Bonaparte de held van de school voor leerlingen en leraren.'

9

Maar Raffet, die Norvins illustreerde, (editie uit 1840) houdt meer van het beeld van de studentikoze leerling, in het midden van een bibliotheek, die denkt met een kompas in de hand, terwijl hij de afstanden op de aardbol meet.

En uiteindelijk heeft hij het gevecht in 1826 getekend in een lithografisch album, waar aan de scène, die hij tekent, de klassieke beschrijvingen ontbreken (vooral die, waarin Bourrienne er nog niet bij aanwezig

is), evenals het weglaten in het werk van Norvins, die 'populaire bijbel van Napoleon' (Bruno Foucart, rijk aan 354 gravures op hout. Misschien omdat hij weet dat zijn zwager Vernet in het boek van Laurent de l'Ardeche bijna hetzelfde tekent op hetzelfde moment.

Evenals bij Carlet, de tweede illustrator uit die tijd in belangrijkheid (Vernet heeft Charlet gebracht, zoals Charlet Raffet heeft gebracht), is het onderwerp iets, dat hij zou kunnen appreciëren.....

De legendarisch veldslag, geïllustreerd of niet, heeft zich vanaf deze twee werken genesteld in onze geheugens, in populaire werken, die gepubliceerd werden in de jaren van de terugkeer van de overblijfselen (Retour des Cendres, 1841, rkv), die een cultus werd. Zij herinnert aan een onuitwisbare episode in de latere biografieën van Napoleon. Zelfs de Engelsen hebben belangstelling getoond, op hun wijze welteverstaan, voor de jeugd van Bonaparte. Een karikatuur toont hem als hij zijn kameraden aftuigt in de tuin van Brienne voor de neus van een surveillant (Cruikshank, NB Est).

In het blauw gekleed met rode revers, witte knopen met het wapen van de school er op, zwarte of witte broek, zie hier de jonge Bonaparte in uniform, generaal spelend op zijn slagveld. Dat is voor de legendevorming een zeer sterk plaatje, evenals dat van een jonge scholier, die zijn vrije tijd doorbrengt en ontspanning zoekt in de bibliotheek, waar hij een enorme hoeveelheid leesvoer verslindt en die hem nooit meer verlaat.

Als hij alles heeft gelezen, rest er slechts een loopgravenoorlog tussen de historici.

Het is echt gebeurd, deze sneeuwballenoorlog en de jonge strijder is een goede generaal geworden.

Napoleon op klok tijdens het sneeuwballengevecht te Brienne

Wat staat er in het 'Mémorial'(18) van Las Cases over deze zaken?

Op Sint-Helena heeft Napoleon vertrouwelijk over zijn jeugd gesproken met Gourgaud, Bertrand en Las Cases. Toen hij op 5ot. 1816 het journaal van Las Cases las, dicteerde hij aan de zoon van Las Cases het gedeelte over zijn jeugd, dat in het 'Mémorial' is opgenomen tussen 27 en 31 augustus 1815. De geschiedenis van de sneeuwballen kort. Deze periode was voor hem ongetwijfeld niet belangrijk en de mythische veldslag had nog geen vlucht genomen..

Maar hij liet wel een anekdote van groot belang los over zijn geboorte, waarbij zijn moeder op een tapijt zat, dat versierd was met de helden van de Ilias. Reeds tijdens het Empire kwam er deze opmerking Madame Mère bij:

'Wij hadden geen tapijten in ons huis op Corsica, behalve in de winter'.

(Napoleon werd geboren in de zomer, 15 aug. 1769, rkv.)

Bron:

Baron Larrey: 'Madame Mère'

Arthur Chuquet in 'La Jeunesse se Napoléon, 1897, heeft een prima documentatie achter gelaten over Brienne en haar legendes.